

Т. В. Олейнікова,

здобувачка вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-4354-5404>

ВПЛИВ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЛІКАРСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА БЕЗПЕРЕРВНИЙ РОЗВИТОК МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03058, Київ, Україна
E-mail: tomaoleynikova@gmail.com

***Метою** статті є аналіз впливу впровадження лікарського самоврядування на безперервний професійний розвиток медичних працівників в Україні, виокремлюючи цей процес як ключовий аспект реформування системи охорони здоров'я. **Методи дослідження:** документальний аналіз, узагальнення правової інформації. **Результати:** у контексті міжнародних практик та внутрішньої потреби змін, лікарське самоврядування пропонується як ефективний механізм для залучення медиків до управління галуззю, що дозволяє їм безпосередньо впливати на стандарти та практики медичної діяльності. Реформа спрямована на перехід від адміністративної моделі управління до моделі, що заснована на професійній саморегуляції та самоорганізації, має забезпечити підвищення якості медичних послуг, а також відкрити нові можливості для професійного розвитку персоналу. Також проведено детальний аналіз Проект Закону про лікарське самоврядування № 10388 від 01.01.2024 р. та Проект Закону про медичне самоврядування» 10372-1 від 08.01.2024 р., що стосуються лікарського самоврядування, розглядаючи їх в контексті поточних потреб та тенденцій у медичній галузі. Заходи щодо впровадження принципів самоврядування охоплюють створення лікарських асоціацій, що об'єднують спеціалістів за різними напрямками та підтримують безперервне навчання через сертифікації та освітні програми. Цей процес включає активізацію професійних організацій, які відіграють роль у створенні навчальних програм, сертифікаційних курсів та інших ініціатив, спрямованих на постійне підвищення кваліфікації лікарів. Таким чином, лікарі отримують можливість вдосконалювати свої навички відповідно до актуальних потреб і викликів сучасної медицини, що безпосередньо впливає на якість медичного обслуговування і підвищення стандартів охорони здоров'я. **Обговорення:** акцент робиться на значенні лікарського самоврядування для зміцнення професійної автономії та етичних стандартів, що, в свою чергу, сприятиме покращенню медичної допомоги населенню. В статті також розглядаються потенційні виклики та бар'єри для імплементації цієї системи, включаючи необхідність узгодження законодавчих ініціатив та адміністративну підтримку.*

***Ключові слова:** лікарське самоврядування; безперервний професійний розвиток; охорона здоров'я; медичні працівники; професійний розвиток.*

Постановка проблеми та її актуальність. Реформування системи охорони здоров'я (далі – СОЗ) є необхідністю, яка набула особливої актуальності в останні роки, коли очевидні недоліки існуючої системи призвели до масового відтоку висококваліфікованих кадрів. Невдо-

волення, виражене як пацієнтами, так і медичними працівниками, підкреслює потребу у глибоких, структурних змінах в управлінні СОЗ.

Центральним елементом процесу переосмислення та оновлення національної системи охорони здоров'я має стати перехід від традиційної

командно-адміністративної моделі управління до суспільно-адміністративної. Згідно з найкращими міжнародними практиками, ефективне керування в галузі охорони здоров'я може бути досягнуте через активне залучення фахівців, які безпосередньо працюють у цій сфері.

Однією з ключових фігур у цьому процесі повинно стати професійне лікарське самоврядування, яке сприятиме підвищенню якості медичних послуг через саморегуляцію та самоорганізацію медичної спільноти. Такий підхід дозволить медичним працівникам не тільки формувати стандарти та норми професійної діяльності, але й брати активну участь у вирішенні стратегічних питань розвитку галузі.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Питанню вирішенню впливу впровадження лікарського самоврядування на безперервний професійний розвиток медичних працівників в Україні, виокремлюючи цей процес як ключовий аспект реформування системи охорони здоров'я, звертали свою увагу вчені, серед них найбільший вклад у досліджувану тему зробили В.С. Андрух, М.В. Слободян, О.С. Мусій, О. Богомолець, О.В. Устинов, І.П. Мазур, К.О. Надутий.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впровадження принципів лікарського самоврядування сприяє безперервному професійному зростанню медичних працівників, що, в свою чергу, відкриває шляхи для регулярного оновлення знань та підвищення кваліфікації відповідно до світових стандартів і новітніх медичних досліджень. Посилення ролі медичних працівників у процесах самоврядування і саморегуляції не лише підвищує їх мотивацію та задоволеність роботою, але й позитивно впливає на загальну якість охорони здоров'я.

З огляду на вище зазначене, запровадження лікарського самоврядування є стратегічно важливим кроком у підвищенні ефективності управління охороною здоров'я, що забезпечить не тільки вдосконалення медичної практики, але й гарантуватиме сталий розвиток медичних кадрів у контексті глобальних викликів [1].

У сучасному контексті реформування системи охорони здоров'я важливо чітко визначити базові поняття, які будуть закладені в основу

законодавчих ініціатив. Одним із ключових понять є «самоврядування». За Європейською хартією місцевого самоврядування, самоврядування розуміється як право та здатність місцевих громад самостійно регулювати та керувати публічними справами на користь місцевих жителів, відповідально ставлячись до ухвалених рішень [3].

У контексті медичної галузі, це поняття трансформується у професійне лікарське самоврядування. Згідно із проектом закону «Про лікарське самоврядування», лікарське самоврядування визначається як вид професійного самоврядування, де лікарі мають законодавче право об'єднуватися в професійні організації, керувати медичною практикою, виконувати завдання та вправляти повноваження згідно з установленим законом порядком. Закон передбачає, що основним інструментом реалізації лікарського самоврядування є лікарське товариство [7].

Це поняття самоврядування набуває особливого значення в контексті публічного права, яке регулює публічні (державні) інтереси, та відрізняється від приватного права, яке охоплює індивідуальні інтереси приватних осіб та їхніх об'єднань. Професійне самоврядування у правовому контексті має на меті консолідацію зусиль професіоналів у взаємодії з державними органами та суспільством.

Делегування повноважень державних органів професійним організаціям в медичній сфері може відіграти ключову роль у підвищенні ефективності управління охороною здоров'я, забезпечуючи пряме вплив лікарів на формування медичної політики та практик. Це, в свою чергу, може сприяти більшій відповідальності та залученості медичної спільноти у процесах прийняття рішень, зміцнюючи їх професійну автономію і забезпечуючи вищу якість медичного обслуговування.

О. Мусій визначає структуру асоціацій лікарів, які поділяються на три основні категорії. Перша категорія включає спеціалізовані організації, що об'єднують лікарів окремих напрямків, і в Україні таких асоціацій налічується понад 80. Друга категорія – це асоціації, засновані на організаційних принципах, наприклад, асоціація головних лікарів чи

стоматологів, які ведуть приватну практику. Третя категорія представлена загальними медичними організаціями, до складу яких входять лікарі різних спеціалізацій, як от Всеукраїнське лікарське товариство [5, с. 4-5].

Національне законодавство у галузі охорони здоров'я повинно передбачати створення організацій для самоврядування лікарів, медсестер, фармацевтів, психологів і біологів, які працюють у системі охорони здоров'я. Лікарське самоврядування передбачає управління медичною громадою самими лікарями на основі повноважень, які традиційно належали державі. В рамках децентралізації управління держава делегує адміністративні функції лікарському товариству згідно із спеціальним законом і нормативно-правовими актами.

Лікарське товариство, маючи політичну підтримку держави, отримує можливість самостійно обирати керівництво та фінансувати створену управлінську вертикаль, яка включає територіальне розгалуження для виконання переданих державою функцій. Основна місія лікарського товариства полягає у співуправлінні системою охорони здоров'я разом з Міністерством охорони здоров'я та департаментами охорони здоров'я регіональних адміністрацій.

Основна мета професійної автономії полягає в забезпеченні свободи прийняття рішень лікарями під час надання медичної допомоги, створенні умов для високоякісної медичної допомоги та відповідальності за її якість. Професійна автономія має сприяти тому, що лікарі самі регулюють свою діяльність, а не держава. Етичні стандарти та професіоналізм мають стати центральними елементами у будь-якій організаційній структурі, яка управляє діяльністю лікарів.

Отже, розвиток лікарського самоврядування є ключовим для функціональності національної системи охорони здоров'я в Україні, сприяння громадянському суспільству та інтеграції медичної спільноти в глобальний медичний контекст. За кордоном, у розвинутих державах ЄС та США, існування самоврядних медичних організацій дозволяє об'єднувати медичних працівників у професійні корпорації, які через організаційну автономію здатні вирішувати ши-

рокий спектр питань, від розвитку професійних здібностей до формування та контролю виконання галузевих медичних стандартів.

Зусилля зі створення правової основи для діяльності організацій лікарського самоврядування в Україні включають розробку та спроби ухвалення відповідного законодавства. Проте, такі спроби часто зазнавали невдач через різноманітні об'єктивні та суб'єктивні причини.

Але 1 січня 2024 року в парламенті України було зареєстровано важливий проект Закону «Про лікарське самоврядування» (№ 10388) [7], що відкриває нові можливості в організації медичної професії. Згідно з цим законопроектом, з моменту державної реєстрації організацій самоврядування всі практикуючі лікарі, які вже мають сертифікацію лікаря-спеціаліста чи аналогічний документ, автоматично стають їх членами. Ця норма, однак, викликає певні дискусії щодо її відповідності конституційним правам на свободу об'єднань [4].

Крім того, проект закону встановлює значні повноваження для організацій самоврядування щодо регулювання права на медичну практику. Зокрема, передбачається, що ці організації матимуть право надавати, призупиняти або припиняти ліцензії лікарів, що може суттєво впливати на професійну діяльність медиків.

Проте, існують певні невідповідності та обмеження в рамках самого законопроекту. Наприклад, він переважно зосереджений на лікарях, відокремлюючи їх від інших медичних фахівців, таких як стоматологи, не згадуючи про інших працівників охорони здоров'я, що має важливі наслідки для інтеграції медичної діяльності [2].

У контексті підтримки професійних стандартів, проект закону вводить ідею Єдиного реєстру лікарів України, що сприятиме кращій організації та стандартизації медичної практики в країні. Важливо, що реалізація цієї ідеї має відбуватися з урахуванням чинного законодавства про публічні електронні реєстри [9], що дозволить забезпечити належне адміністрування і захист даних відповідно до законодавчих вимог.

Цей законопроект має потенціал радикально трансформувати простір медичного самовряду-

вання в Україні, пропонуючи нові механізми взаємодії медичних працівників із державою і суспільством, а також встановлюючи нові форми відповідальності та контролю в галузі охорони здоров'я.

Також 8 січня 2024 року Верховна Рада України зареєструвала проект Закону України «Про медичне самоврядування» (№ 10372-1), що відкриває нові перспективи для розвитку медичної галузі [8].

Серед основних переваг проекту Закону № 10372-1 варто виокремити встановлення принципів добровільної участі медичних працівників у самоврядних організаціях, а також свободи вибору, яка дозволяє медикам самостійно обирати членство в тій чи іншій організації, або ж взагалі уникати участі.

Згідно із ст. 10 даного проекту, передбачається створення Національного об'єднання медичного самоврядування, що набуде статусу головної самоврядної організації медичних працівників і яка об'єднає всі існуючі самоврядні організації як єдину юридичну особу. Однак, це суперечить іншому положенню цього ж законопроекту, яке закріплює принцип різноманітності та конкуренції серед самоврядних організацій медичних працівників.

Проект також має певні недоліки, наприклад, відсутність узгодження між назвою та основним змістом документу, зокрема щодо категорії «безперервний професійний розвиток», що стосується не тільки медичних, але й фармацевтичних практик, вимагаючи додаткових уточнень у цьому напрямку.

Ці незгодженості в законопроекті, які потребують уточнення щодо обсягу і призначення категорії «безперервний професійний розвиток», особливо важливі, враховуючи стрімкий розвиток медичних технологій. Це ставить перед лікарями вимогу постійно оновлювати свої навички через безперервний професійний розвиток, впровадження строгих процедур самоконтролю та постійне підвищення кваліфікаційного рівня.

У багатьох країнах безперервний професійний розвиток (далі – БПР) є обов'язковою умовою для отримання та поновлення сертифікатів на право медичної практики, що відображає не

лише необхідний рівень компетенцій, але й враховує мультидисциплінарний підхід у наданні допомоги пацієнтам. Ефективне впровадження БПР є не тільки професійним обов'язком, але й моральним принципом, закріпленим у кодексі медичної етики, який зобов'язує лікарів постійно підвищувати свій професійний рівень протягом усього життя.

Система безперервного професійного розвитку широко застосовується у різних куточках світу, проте в кожній країні існують свої унікальні підходи та особливості в організації такої освіти. В Україні з 2005 року було розпочато систематичне впровадження принципів післядипломної медичної освіти, що потребувало розробки спеціалізованої нормативно-правової бази та впровадження комплексного освітнього інструменту, яким є Європейська кредитно-трансферна система (European Credit Transfer System, ECTS).

Введення системи кредитів на всі види професійної діяльності лікаря як умови для допуску до кваліфікаційних іспитів з метою присвоєння лікарських категорій стало важливим етапом у стандартизації оцінювання професійної компетентності фахівців [1, с. 89-93].

У цьому контексті Міністерство охорони здоров'я України як головний акредитаційний орган країни вжило низку заходів для систематизації освітнього процесу. Зокрема, була створена інтегрована система переддипломної та післядипломної освіти, що відповідає міжнародним стандартам, згідно з вимогами Всесвітньої федерації медичної освіти та ключовими принципами Болонського процесу. Після обговорення та затвердження принципів оцінювання кредитів з різних видів медичної діяльності в установах післядипломної освіти, вчених установах, громадських організаціях (професійні асоціації, спілки, наукові товариства тощо) та медичних колективах, було прийнято наказ МОЗ України № 484 від 07.07.2009 «Про затвердження змін до «Положення про проведення іспитів на передатестаційних циклах». Цей документ містить критерії, що визначають відповідність досягнутих кредитів певній лікарській категорії і направлені на використання в практичній діяльності [1].

У контексті реалізації системи безперервного професійного розвитку (БПР) в Україні, було розроблено детальну шкалу оцінювання діяльності медичних працівників (включаючи провізорів), що активно застосовується між циклами атестації, а також відповідні документи, які підтверджують виконання професійних завдань. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 року № 725 «Про затвердження Положення про систему безперервного професійного розвитку медичних та фармацевтичних працівників» внесла значні зміни у підходи до навчання та розвитку фахівців у сфері охорони здоров'я [6].

Ця постанова забезпечила кілька ключових напрямків удосконалення системи БПР:

- створення організаційно-правових умов для повноцінного безперервного професійного розвитку, що дозволяють медичним та фармацевтичним працівникам реалізувати свої права на доступ до якісного безперервного професійного розвитку;

- регулювання діяльності провайдерів БПР, що сприяє підвищенню якості освітнього контенту та формуванню конкурентного ринку провайдерів, заснованого на принципах доброчесності;

- розширення доступу до заходів БПР, а саме: забезпечення медичним працівникам доступ до широкого спектру заходів БПР, що залишаються доступними навіть у воєнний час. Це включає онлайн курси, вебінари, та інші форми дистанційного навчання, які дозволяють продовжувати професійний розвиток незважаючи на обмеження, пов'язані з безпекою та мобільністю.

Висновки. Завдяки лікарському самоврядуванню, яке підтримує постійний розвиток медичних знань і навичок, медичні працівники можуть ефективно відповідати на сучасні виклики охорони здоров'я. Ці заходи важливі для забезпечення високого рівня професійної підготовки та компетентності медичних працівників, що відповідає міжнародним стандартам та забезпечує ефективну медичну допомогу населенню України.

Отже, система лікарського самоврядування відіграє важливу роль у безперервному про-

фесійному розвитку медичних працівників, оскільки створює умови для систематичного навчання, що корелює з поточними потребами медичної галузі та засноване на останніх досягненнях медичних досліджень. Ця модель забезпечує залучення лікарів до активного процесу навчання через регулярні освітні модулі та сертифікаційні курси, дозволяючи їм постійно підтримувати свої знання та навички на високому рівні. Такий підхід є критично важливим для ефективного реагування на виклики сучасної медичної практики та забезпечення високої якості допомоги пацієнтам.

Самоврядування в медицині також сприяє розвитку професійної автономії, в межах якої лікарі самостійно визначають напрями свого розвитку, опираючись на професійні стандарти та етичні норми. Це не тільки підвищує мотивацію медичних працівників до навчання та самовдосконалення, але й зміцнює професійну відповідальність за результати своєї діяльності перед суспільством.

Таким чином, лікарське самоврядування стає ключовим інструментом у формуванні висококваліфікованого медичного персоналу, здатного адаптуватися до постійно змінюваних умов роботи та виконувати свої обов'язки на найвищому професійному рівні.

Незважаючи на численні переваги, процес імплементації лікарського самоврядування може супроводжуватися певними викликами, зокрема, забезпеченням рівномірного розподілу ресурсів, залученням медичних працівників до активної участі в самоврядних організаціях та подоланням бюрократичних бар'єрів. Проте, за умови ефективного реалізації та постійної підтримки від держави, лікарське самоврядування може стати могутнім інструментом розвитку професії та підвищення якості медичних послуг на національному рівні.

Література

1. Андрух В.С., Слободян М.В. Засади післядипломної медичної освіти лікарів в аспекті Болонського процесу. *Практикуючий лікар*. 2013. № 1. С. 89-93.

2. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників (Випуск 78 «Охорона здо-

ров'я»), затверджений Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29 бер. 2002 р. № 117 та погоджений Міністерством праці та соціальної політики України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02#Text> (дата звернення: 02.06.2024).

3. Європейська хартія місцевого самоврядування. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення: 02.06.2024).

4. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. с. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 02.06.2024).

5. Мусій О.С. Чому гальмує лікарське самоврядування. *Урядовий кур'єр*. 2013. № 107. С. 4-5.

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лип. 2021 року № 725 «Про затвердження Положення про систему безперервного професійного розвитку медичних та фармацевтичних працівників». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.06.2024).

7. Проект Закону про лікарське самоврядування № 10388 від 01.01.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43474> (дата звернення: 02.06.2024).

8. Проект Закону про медичне самоврядування 10372-1 від 08.01.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43483> (дата звернення: 02.06.2024).

9. Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18 лист. 2021 року № 1907-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text> (дата звернення: 02.06.2024).

References

1. Andruk V.S., Slobodyan M.V. Zasady pislyadyplomnoyi medychnoyi osvity likariv v

aspekti Bolons'koho protsesu. *Praktykuyuchy likar*. 2013. № 1. S. 89-93.

2. Dovidnyk kvalifikatsiynykh kharakterystyk profesiy pratsivnykiv (Vypusk 78 «Okhrona zdorov'ya»), zatverdzenyy Nakazom Ministerstva okhrony zdorov'ya Ukrainy vid 29 ber. 2002 r. № 117 ta pohodzenyy Ministerstvom pratsi ta sotsial'noyi polityky Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02#Text> (data zvernennya: 02.06.2024).

3. Yevropeys'ka khartiya mistsevoho samovryaduvannya. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (data zvernennya: 02.06.2024).

4. Konstytutsiya Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (VVR). 1996. № 30. s. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (data zvernennya: 02.06.2024).

5. Musiy O.S. Chomu hal'muye likars'ke samovryaduvannya. *Uryadovyy kur'yer*. 2013. № 107. S. 4-5.

6. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 lyp. 2021 roku № 725 «Pro zatverdzhennya Polozhennya pro systemu bezperernoho profesiynoho rozvytku medychnykh ta farmatsevtichnykh pratsivnykiv». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725-2021-%D0%BF#Text> (data zvernennya: 02.06.2024).

7. Proyekt Zakonu pro likars'ke samovryaduvannya № 10388 vid 01.01.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43474> (data zvernennya: 02.06.2024).

8. Proyekt Zakonu pro medychne samovryaduvannya 10372-1 vid 08.01.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43483> (data zvernennya: 02.06.2024).

9. Pro publichni elektronni reyestry: Zakon Ukrainy vid 18 lyst. 2021 roku № 1907-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text> (data zvernennya: 02.06.2024).

Tamara Olieinikova

THE EFFECT OF THE IMPLEMENTATION OF MEDICAL SELF-GOVERNMENT ON THE CONTINUOUS DEVELOPMENT OF MEDICAL EMPLOYEES

National Aviation University
 Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03058, Kyiv, Ukraine
 E-mail: tomaoleynikova@gmail.com

*The purpose of the article is to analyze the impact of the introduction of medical self-governance on the continuous professional development of medical workers in Ukraine, highlighting this process as a key aspect of reforming the health care system. **Research methods:** documentary analysis, generalization of legal information. **Results:** the article analyzes the impact of the introduction of medical self-governance on the continuous professional development of medical workers in Ukraine, highlighting this process as a key aspect of reforming the health care system. In the context of international practices and the internal need for change, medical self-governance is proposed as an effective mechanism for involving physicians in the management of the industry, which allows them to directly influence the standards and practices of medical activity. The reform is aimed at the transition from an administrative model of management to a model based on professional self-regulation and self-organization, should ensure the improvement of the quality of medical services, as well as open new opportunities for the professional development of personnel. A detailed analysis of the Draft Law on Medical Self-Government No. 10388 dated 01.01.2024 and the Draft Law on Medical Self-Government No. 10372-1 dated 08.01.2024 concerning medical self-governance was also carried out, considering them in the context of current needs and trends in the medical field. Measures to implement the principles of self-governance include the creation of medical associations that bring together specialists in various fields and support continuous learning through certification and educational programs. This process includes the activation of professional organizations that play a role in the creation of training programs, certification courses and other initiatives aimed at the continuous improvement of the qualifications of doctors. Thus, doctors get the opportunity to improve their skills in accordance with the current needs and challenges of modern medicine, which directly affects the quality of medical care and the improvement of health care standards. **Discussion:** emphasis is placed on the importance of medical self-governance for strengthening professional autonomy and ethical standards, which, in turn, will contribute to the improvement of medical care for the population. The article also examines potential challenges and barriers to implementing this system, including the need to coordinate legislative initiatives and administrative support.*

Key words: medical self-governance; continuous professional development; health care; medical workers; professional development.

Стаття надійшла до редакції 27.08.2024